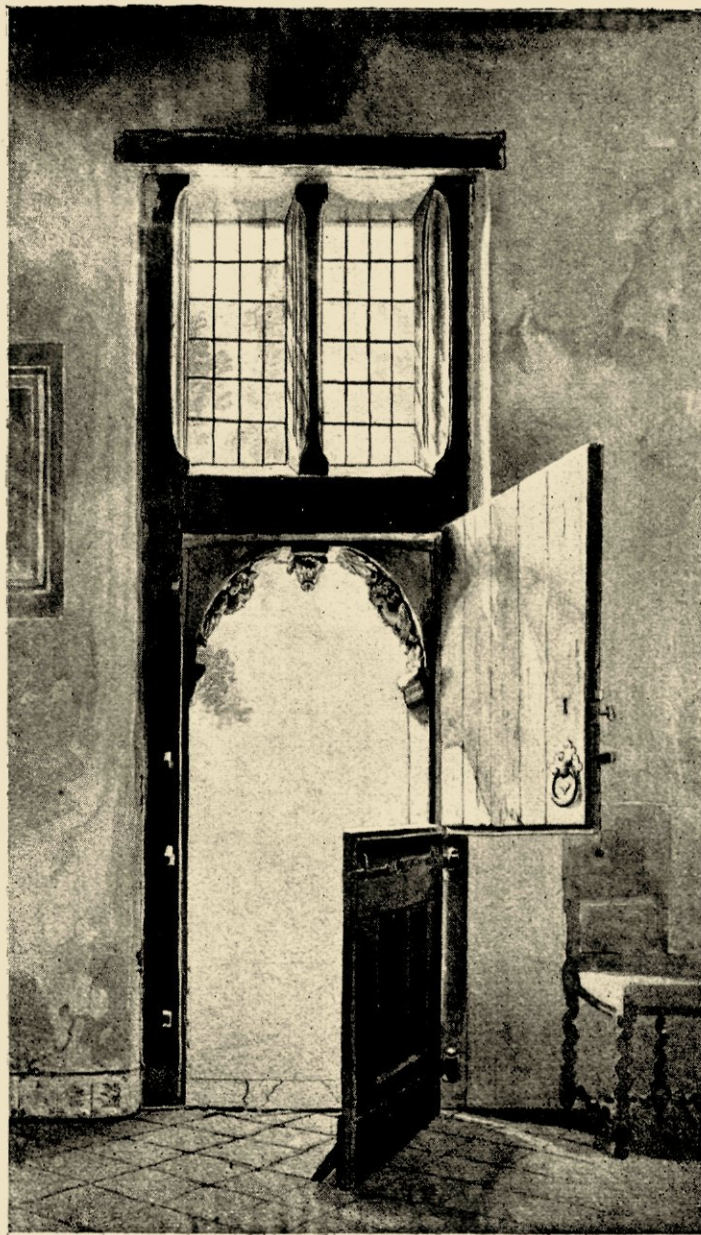

DE HOFSTEDE VELSEREND EN HAAR VROEGERE EIGENAARS, DOOR J. F. L. DE BALBIAN VERSTER.

Bij de ruïne van Brederode ligt, onder in het fries het jaartal 1638 en een wapen: zwaar geboomte, de uitspanning Velsarend. In zomersche dagen is zij, met de eeuwenheugende ruïne, einddoel of mijlpaal van vele uitstapjes en in de latere jaren is Velsarend tegelijk opgegroeid tot een hotel-pension. Voor dit doel is het middengedeelte met een stijllooze verdieping verhoogd, maar de westelijke vleugel is onveranderd gebleven en vertoont, o.a. door de karakteristieke verdeling der ramen, nog alle kenmerken van den oorspronkelijken bouw. De achtergevel van dien vleugel vooral is interessant door het mooie poortje, waarvan Wenckebach hier-

HET POORTJE BINNENHUIS GEZIEN. (NAAR EEN GEWASSCHEN TEEKENING VAN L. J. HANSEN, OMSTREEKS 1830, IN HET STEDELIJK ARCHIEF TE HAARLEM).

bij een nauwkeurige penttekening heeft geleverd. Dit is blijkbaar geheel ongerept gebleven. Boven de deur ziet men nog de kleine, in lood gevatte ruitjes. Het fraai gebeeldhouwde deurkalf, in den boog met engelenkopjes en lofwerk versierd, draagt

een keper vergezeld door drie leliën.

Toen ik op Velsarend de vraag stelde, van wie dat wapen wel mocht wezen, kwam zonder aarzeling het antwoord: „Van Johan van Overrijn van Schoterbosch. Die heeft Velsarend in 1638 gebouwd.” Dit liet nauwelijks twijfel toe, maar het zou spoedig blijken, dat dit historisch gegeven op den keper beschouwd geen vasten grond had. Het berustte op een mededeeling in Craandijk's „Wandelingen door Nederland,” waar men omtrent de vroegere buitenplaats Velsarend leest:

„Johan van Overrijn van Schoterbosch, Meesterknaap van Brederode, heeft het in den jare 1638 gebouwd; zijn wapen is nog aan een deurkozijn in den achtergevel van het huis te vinden.” In deze tweeledige mededeeling is het laatste gedeelte juist, maar het eerste

niet. Hoe dit nu in elkaar zit, zal blijken.

Door de vriendelijke hulp van den Heer C. J. Gonnet, den Rijksarchivaris in Noordholland, wiens spreekwoordelijke hulpvaardigheid met het klimmen zijner jaren in het geheel niet is verminderd, ben ik op gemakkelijke wijze in staat gesteld de geschiedenis van Velsereud, van zijn feitelijken stichter en van een aantal volgende eigenaars, te leeren kennen.

Op 22 Januari 1624 verkocht Anthony Jacobsz. Schuijt, eertijds schout van Tetterode, voor f. 2125.—, de plaats Velsereud aan Jan Claesz. Loo, brouwer en burgemeester der stad Haarlem. Hij kwam reeds in de stadsregering op 25 October 1618, werd schepen in 1619 en is, in de lange periode van 1620 tot 1658, herhaaldelijk Burgemeester geweest. Van 1649 tot 1651 ging hij ter Dagvaart als vertegenwoordiger van zijn vaderstad in de Generale Staten.

Doch niet alleen bekleedde hij regeeringsambten, hij is ook kolonel der schutterij geweest en in die qualiteit is hij tweemaal, in de volle beteekenis van het woord ver-eeuwigd en, mag men zeggen, daardoor in de heele wereld bekend geworden. Ook zonder zijn naam te weten, kent ieder bewonderaar van Frans Hals den prachtigen hoofdpersoon op twee der meest beroemde schutterstukken in het Haarlemsche museum (zie bl. 356/7).

De brouwerij „het Scheepje”, — gelijk zij later met onnoodige kleineering werd genoemd, — is nog in wezen gebleven, grootendeels in den staat waarin Jan Claesz. Loo ze heeft beheerd. Alleen het woonhuis aan den waterkant dagteekent van het laatst der 17e eeuw. De zware muren van de eigenlijke brouwerij, de pakhuizen en zolders met hun eikenhouten bintwerk en de oude gevelstenen, alles spreekt van een hoogen ouderdom. Inderdaad dagteekent het gebouw reeds uit de tweede helft van de 14e eeuw. Bijzonder belangwekkend echter is, in het achterhuis, de binnenkamer met haar rijke betimmering, een zeldzaam fraaie zoldering en een prachtige schouw.

Men kent dergelijke vertrekken in stadhuisen en stichtingen, maar het behoort zeker tot de zeldzaamheden, dat zulk een kamer door de eeuwen heen is bewaard gebleven in een particulier gebouw. Zelfs eenige meubelen moeten van oudsher hier hebben gestaan en dus reeds in gebruik zijn geweest bij den burgemeester-brouwer, die deze mooie kamer liet inrichten. *)

Jan Claesz. Loo is dus sedert 1624 eigenaar geweest van Velsereud. Niet lang daarna, in 1627, is het merkwaardige schilderij vervaardigd dat mede in het Frans Hals museum wordt bewaard. De kunstenaar Jacob Adriaensz. Matham, vooral als graveur bekend, heeft daar de brouwerij aan het Spaarne en 's burgemeesters buitenplaats bijeengebracht, zonder zich aan den onderlingen afstand te storen (zie bl. 355).

Onder dit curieuse stuk staat een gedicht dat op de reproductie door de sterke verkleining niet leesbaar is. Het behoort niet juist tot de hoogere poëzie, maar meer tot de gemoedelijke rijmkunst in Catsiaanschen trant.

Dit's 't Huijs en 't Hof van Loo, het
Huijs staet op het Sparen,
In 't beste van de stad, daer onse schepen
varen.

De Hofsteê wel bekend op synen naem
van Loo
Leyt aen der duynen kant, bij 't Huijs
te Bredero.

Daer is syn Brouwerij, sijn arbeid en
sijn nering,
Daer wacht hij van den Heer sijn segen
en sijn tering.

Hier is sijn Lust-vertreck, hier is sijn
speel-prieel,
Dit is sijn last en lust, dit is sijn levens-
deel.

Is 't brouwen niet een angst, en een be-
kommerd woelen?

Dit is voorwaar genoeg te mercken en te
voelen:

*) Zie „Buiten” 11 Dec. 1915.

OUD POORTJE TE VELSEREND. NAAR EEN PENTEEKENING VAN L. W. R. WENCKEBACH.

Hoe billick is het dan, dat hij wat spelens
heeft
En dat hij sich te met op 't land tot rust
begeeft.

Wat is 't ook van den woel van 't arme
mensenleven
Indien wij nu en dan ons niet wat wils en
geven,
En breken onse sorg en swaren kommer af,
Totdat men rusten sal by Got en in het graf.

In het bovengedeelte van de schilderij
ziet men drie wa-
pens. Links en
rechts het wapen
van Haarlem in
den nieuweren en
in zijn ouderen
vorm. In het mid-
den een alliantie-
wapen met amor-
tjes als schild-
houders. Dit is
het gecombineer-
de wapen van
Jan Claesz. Loo
en zijn huisvrouw
Margrieta van
Akersloot. Het

eerste is doorsneden, boven een leeuw,
onder een keper vergezeld van drie leliën.
Het tweede vertoont een zwemmenden visch
en drie eikels (akers) 2 en 1.

We kunnen deze wapens controleeren.
De namen en wapens van Burgemeester Loo
en Margrieta van Akersloot komen voor op
een gebrandschilderd raam, dat in 1635-'36,
aan de toen nieuw gestichte kerk te Bloemendaal, door aanzienlijke Haarlemmers
werd geschonken. Ten jare 1867 is dit raam
door de kerkvoogden te Bloemendaal ver-
kocht. Tegenwoordig is het, met drie andere
dergelijke ramen van dezelfde herkomst,
geplaatst in de groote zaal van het Raad-
huis te Haarlem.

De wapens van het echtpaar, op het pen-

schilderij van Matham zoowel als op het
glasraam voorkomende, stemmen in hoofd-
zaak overeen, maar er is toch één groot
verschil. Op het schilderij is het wapen
Loo naar men ziet doorsneden, op het
raam is het enkelvoudig. Hier vertoont
het alleen den rood getongden en geklaauw-
den leeuw op het azuren veld. Dit is de
juiste vorm, overeenstemmend met de om-
schrijving bij Rietstap: (van) Loo, Harlem.
*D'azur au lion d'argent, armé
et lampassé de gueules.*

Hoe is de burgemeester-brouwer-kolonel,

reeds in 1627, er
toe gekomen,
zijn wapen te
verrijken met den
keper en de drie
lelies? Het ant-
woord moet lui-
den: hij heeft het
wapen (van) O-
verrijn van Scho-
terbosch overge-
nomen en bij
het zijne inge-
lijfd! Dit blazoen
wordt n.l. door
Rietstap beschre-
ven aldus: d'ar-

LINKERVLEUGEL, VOORZIJDJE VAN HET GEBOUW.

*gent au chevron de gueules,
accompagné de trois fleurs-de-
lis du même.*

De misvatting van Craandijk is hiermede
verklaarbaar geworden. Het wapen in het
deurkalf is inderdaad dat van het geslacht
Overrijn van Schoterbosch. Dit eenmaal
wetende, heeft hij zonder nader onderzoek
de gevolgtrekking gemaakt, dat ergo een
drager van dat wapen, Velsereend (in 1638)
heeft gebouwd. We behoeven dit niet meer
te weerleggen, want Burgemeester Loo is
eigenaar geweest van 1624 tot aan zijn dood
op 7 Oct. 1660; ten overvloede wordt zijn be-
zitrecht door Matham's schilderij bevestigd.

Men kan verschillende vragen stellen
waarom Burgemeester Loo ging pronken

met eens anders wapen. Was hij wellicht van moederszijde verwant aan het geslacht Overrijn van Schoterbosch? Of wel, is het bedoelde wapen toch n i e t van dat geslacht? Deze laatste bedenking kan oprijzen, omdat de heraldische kleuren op het penschilderij onduidelijk en aan het poortje in het geheel niet, op de bekende manier met lijnen en stippen, zijn aangegeven. Alleen de indeeling en de „stukken” staan vast en kloppen met het

dat naar afmeting en bewerking identiek was met dat op Velsereud, den chevron fleurdelisé inkluis! Een jaartal alleen ontbrak.

* * *

In het kort volgen hier de latere eigenaars van Velsereud.

Na den dood van Burgemeester Loo in 1660, is de hofstede overgegaan aan zijne dochter Emerentia Loo, die gehuwd was met Cornelis Hofflant en dezen overleefde.

VOORSTELLING VAN DE BROUWERIJ „HET SCHIP” OP DE HOUTMARKT TE HAARLEM (RECHTS) EN DE HOFSTEDE „VELSEREND” (LINKS), BEIDE TOEBEHOORENDE AAN BURGEMEESTER JAN CLAESZ. LOO, OP DEN ACHTERGROND LINKS DE BREDEROSCHE BERG, IN HET MIDDEN DE RUÏNE. PENSCHILDERIJ OP PANEEL (114 BIJ 70 CM.) IN HET FRANS HALS-MUSEUM (NO. 206), DOOR JACOB ADRIAENSZ. MATHAM (GESTORVEN 20 JAN. 1631).

wapen Overrijn, van de emails geldt dit niet.

Nog één bijzonderheid blijft zeker merkwaardig. Toen schrijver dezes van de wapenkwestie vertelde aan den tegenwoordigen eigenaar van „het Scheepje” — die met veel piëteit de brouwerij en de kamer van zijn voorganger Jan Claesz. Loo in stand heeft gehouden — herinnerde deze zich dat, ergens boven op een zijner groote zolders, nog een oud deurkozijn moest liggen. Wij klommen samen op onderzoek uit en vonden een volledig kozijn,

Op 27 Juni 1675 verkochten hare erfgenamen de plaats aan Cornelis Borst, voor f 7975.—

Lang heeft dit bezit niet geduurd, want op 29 Mei 1679 verkocht Cornelis Borst het huis voor f.7000.— aan Cornelis Schouten, brouwer „In de Kandelaar” te Haarlem. Maar reeds op 10 December 1681, heeft Anna Heda, weduwe van Cornelis Schouten, brouwster „In ’t Hoefijser” te Haarlem, de buitenplaats weder verkocht voor het hooge bedrag van f. 8500.— en daarmede

BURGEMEESTER JAN CLAESZ. LOO, BROUWER IN „HET SCHIP”, EIGENAAR VAN VELSEREND, ALS KOLONEL VAN DEN CLOVENIERS DOELEN. FRAGMENT VAN HET SCHUTTERSTUK VAN FRANS HALS, GESCHILDERD IN 1633. (FRANS HALS-MUSEUM NO. 126).

kwam Velsereud in het bezit van een patricische Amsterdamsche familie.

De nieuwe eigenares was Breghtje Hooft, weduwe van Harmen van de Poll, in leven secretaris der stad Amsterdam. Zij was de oudste dochter van den machtigen regent, Burgemeester Mr. Henrick Hooft *) en diens eerste vrouw Aeghje Hasselaer; zij heette naar hare grootmoeder van moederszijde, Brechtgen van Schoterbosch.

*) Burgemeester Henrick Hooft hertrouwde, drie jaar na den dood zijner eerste vrouw, op 27 Februari 1667, met Maria van Walenburgh, toen weduwe van... Mr Johan Overrijn van Schoterbosch, schepen van Haarlem, den

Haar man, de secretaris der stad Mr. Harmen van de Poll, was reeds op 5 Januari 1673 gestorven. Langen tijd is zij in het ongestoord bezit van de hofstede gebleven, want eerst in 1721 is zij overleden. Doch eerst op 9 April 1729 werd Velsereud uit den boedel van wijlen Mevrouw van de Poll, voor f. 6670.—, verkocht aan Mr. Elbert Graafland, oud-Schepen en Raad der stad Amsterdam. Deze hield van verandering wat zijn buitenverblijf betreft en hij maakte daarbij tegelijk goede zaken. Hij werd in 1716 eigenaar van de hofstede Saxenburgh onder Bloemendaal voor

meer genoemden pseudo-eigenaar van Velsereud. Hij meende daarmede een goed huwelijk te sluiten, maar in dubbel opzicht werd hij in die verwachting bedrogen. De bekende schepen Hans Bontemantel, die zich zoo graag vermeidt in dergelijke bijzonderheden, vertelt, dat haar

reeds bedaaide leeftijd nieuwen kinderzegen uitsloot en dat zij bovendien lang niet zooveel geld had als zij hem had voorgespiegeld. Vandaar groote ruzie in den huize Hooft, zoodat zij zelfs eens voor eenige weken naar haar ouders te Rotterdam vertrok. De Burgemeester hield die „onlusten” volstrekt niet geheim, maar vertelde er van, in de trekschuit, op den wagen en in vergaderingen. Zelfs zeide hij een grafschrift op haar te hebben gemaakt:

Ici gist une femme, ha qui est bien!

C'est pour son repos et pour le mien.

wat, volgens Bontemantel, aldus werd vertaald:

Hier ligt mijn vrouw, ha dat gaat wel!

'k Was haer een plaech, sij mijn een hel.

Toch had de Burgemeester wel iets door haar verworven, want na zijn tweede huwelijk mocht hij zich noemen: Heer van Oud-Carspel in Koedijk, Schoten en Schoterbosch.

slechts f. 4200.— en verkocht haar weer in 1723 voor f. 11,500. Direct daarop kocht hij de hofstede Driehuysen onder Heemstede voor f. 6200 en in 1729 Velsarend.

Na zijn dood in 1733 zou de laatstgenoemde buitenplaats echter zeer in waarde dalen. Op 4 Maart 1734 werd Velsarend verkocht, voor niet meer dan f. 1000.— (1) aan Pierre d'Escorbiac de St. Gême, Escuyer, wonende te Amsterdam, die in 1751 te Parijs is gestorven. Maar hij had zich reeds eenige jaren te voren van het bezit ontdaan. Op 4 October kocht Frans Aalbertse Koog, garenbleeker te Bloemendaal, de hofstede voor f. 1350.— om ze op denzelfden dag en voor hetzelfde bedrag weder over te doen aan Gerrit Hoofman, garenbleeker wonende onder Bloemendaal.

Uit de patricische geslachten was Velsarend dus in burgerlijk bezit overgegaan, maar de tusschenregeering is niet van langen duur geweest. Op 7 April 1762 werd de hofstede door Magdalena Kleijnschol, weduwe van Gerrit Hoofman, voor f. 1438.10 verkocht aan Frederik Berewout, oud-Schepen en Raad der stad Amsterdam. Hij was een zeer vermogend koopman op de West, importeur van suiker, reeder ter walvischvangst en bankier. Hij was eigenaar van de plantage Jagtlust in Suriname en van minstens drie andere in Berbice, die alle te samen na zijn dood voor f. 360.000 werden overgenomen en in een vennootschap ingebracht. Hij was Bewindhebber der W.-I.

BURGEMEESTER JAN CLAESZ. LOO, ALS VOREN, HIER KOLONEL VAN DEN ST. JORIS DOELEN. HOOFDGRÖP OP HET SCHUTTERSTUK VAN FRANS HALS, DIE ZICH ZELF IN DE BOVENSTE RIJ ONDER NO. 19, HEEFT AFGEBEELD. GESCHILDERT IN 1639.

(FRANS HALS-MUSEUM NO. 127).

Compagnie⁷ en Dir. van de Sociëteit van Suriname. Reeds in 1721 was hij voor f. 4500 eigenaar geworden van de hofstede Jagtlust (te voren Hooghsigtenburgh geheeten) onder Velsen. Door zijn nieuwen aankoop had hij zijn bezit in deze streek afgerond.

Na van Berewout's dood in 1777 is Velsarend nog langen tijd in zijn familie gebleven, zeker tot na 1811, want tot dat jaar komen geen nieuwe acten van overdracht meer voor. Tot de oudere geschiedenis echter wilden we ons bepalen.

Onder al de eigenaars van Velsarend blijft Jan Claesz. Loo de voornaamste voor altijd. Dat heeft hij te danken aan zijn wereldvermaarden stadgenoot Frans Hals.